

Національна академія правових наук України (м. Київ, Україна)
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
(м. Ужгород, Україна) (Юридичний факультет)
Університет Коменського
(м. Братислава, Словачка Республіка) (Юридичний факультет)
Грацький університет імені Карла і Франца
(м. Грац, Республіка Австрія) (Юридичний факультет, Центр східноєвропейського права)
Тринавський університет
(м. Трнава, Словачка Республіка) (Юридичний факультет)
Західний університет ім. Васіле Голдіш
(м. Арад, Румунія) (Юридичний факультет)
Університет Матей Бела в Банській Бистриці
(м. Банська Бистриця, Словачка Республіка) (Юридичний факультет)
Університет Павла Йозефа Шафарика
(м. Кошице, Словачка Республіка) (Юридичний факультет)
Вільнюський університет (м. Вільнюс, Литовська Республіка) (Юридичний факультет)
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого (м. Харків, Україна)
The Grassroots Institute (м. Монреаль, Канада)
Всеукраїнська громадська організація «Асоціація українських правників» (Україна)
Громадська організація «Університетський центр соціальної та правової підтримки»
(м. Ужгород, Україна)
Центр українсько-європейського наукового співробітництва (м. Ужгород, Україна)
Європейська асоціація студентів права України (Україна)

XVII Міжнародна науково-практична конференція

ЗАКАРПАТСЬКІ ПРАВОВІ ЧИТАННЯ. РЕЛОКАЦІЯ В УМОВАХ ЕКСТРАОРДИНАРНИХ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ

25–26 квітня 2025 року

**Львів – Торунь
Liha-Pres
2025**

Рекомендовано до друку Вченою радою
юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
протокол № 11 від 17 квітня 2025 року.

НАУКОВА РАДА КОНФЕРЕНЦІЇ:

Голова наукової ради конференції – **Ярослав Лазур** – доктор юридичних наук, професор, декан юридичного факультету ДВНЗ «УжНУ»;

Олександр Рогач – доктор юридичних наук, професор, проректор з науково-педагогічної роботи ДВНЗ «УжНУ»;

Анатолій Гетьман – академік НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, ректор Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

Doc. JUDr. **Eduard Burda**, PhD – декан юридичного факультету Університету Коменського (м. Братислава, Словачька Республіка);

Univ.-Prof. DDr. Dr. h.c. **Wieser Bernd** – директор Центру східноєвропейського права Грацького університету імені Карла і Франца (м. Грац, Республіка Австрія);

Univ. Prof. Doc. JUDr. **Marianna Novotná**, PhD – деканка юридичного факультету Трнавського університету (м. Трнава, Словачька Республіка);

Assoc. Prof. **Remus Daniel Berlingher**, PhD – декан юридичного факультету Західного університету імені Васіле Голдіш (м. Арад, Румунія);

Doc. JUDr. **Adrian Vasko**, PhD. – декан юридичного факультету Університету Матей Бела в Банській Бистриці (м. Банська Бистриця, Словачька Республіка);

Prof. JUDr. **Miroslav Štrkolec**, PhD. – декан юридичного факультету Університету Павла Йозефа Шафарика (м. Кошице, Словачька Республіка);

Doc. dr. **Haroldas Sinkūnas** – декан юридичного факультету Вільнюського університету (м. Вільнюс, Литовська Республіка);

Євген Гетьман – член-кореспондент НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, Головний учений секретар НАПрН України;

Василь Костицький – доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України, професор кафедри теорії та історії права та держави Навчально-наукового інституту права КНУ ім. Тараса Шевченка, голова Всеукраїнської громадської організації «Асоціація українських правників»;

Дмитро Лученко – доктор юридичних наук, професор, проректор з наукової роботи Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

Dr. **Hasrat Arjument** – президент-засновник і генеральний директор The Grassroots Institute, співголова RISG-Центральна Азія, GYRP 2026 (м. Монреаль, Канада);

ThLic. Mgr. **Michaela Moravčíková**, ThD – заступниця декана з міжнародних зв'язків юридичного факультету Трнавського університету (м. Трнава, Словачька Республіка).

Doc. JUDr. **Alta Tymofeyeva**, PhD – доцентка кафедри міжнародного права юридичного факультету Карлового університету (м. Прага, Чеська Республіка).

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Голова організаційного комітету – **Володимир Смолянка** – доктор медичних наук, професор, ректор ДВНЗ «УжНУ»;

Заступник голови організаційного комітету – **Вадим Піштя** – доктор філософії, заступник декана юридичного факультету з наукової роботи ДВНЗ «УжНУ»;

Заступниця голови організаційного комітету – **Наталія Петрецька** – кандидатка юридичних наук, доцентка, заступниця декана юридичного факультету з міжнародних зв'язків ДВНЗ «УжНУ»;

Андрій Андрушко – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінально-правової політики ДВНЗ «УжНУ»;

Дмитро Белов – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного права та порівняльного правознавства ДВНЗ «УжНУ»;

Юрій Бисага – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри конституційного права та порівняльного правознавства ДВНЗ «УжНУ»;

Олександр Білаш – кандидат юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права ДВНЗ «УжНУ»;

Сандра Болдіжкар – докторка юридичних наук, професорка, професорка кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права ДВНЗ «УжНУ»;

Світлана Булеца – докторка юридичних наук, професорка, завідувачка кафедри цивільного права та процесу ДВНЗ «УжНУ»;

Михайло Віхляєв – доктор юридичних наук, професор, директор Центру українсько-європейського наукового співробітництва, професор кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права ДВНЗ «УжНУ»;

Діана Ворон – кандидатка юридичних наук, доцентка кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права ДВНЗ «УжНУ»;

Іван Габані – доктор філософії, голова Ради молодих вчених юридичного факультету ДВНЗ «УжНУ»;

Михайло Геревич – доктор філософії, доцент кафедри теорії та історії держави і права ДВНЗ «УжНУ»;

Олег Головок – кандидат економічних наук, засновник та директор Видавничого дому «Гельветика»;

Ярослав Греца – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри господарського права ДВНЗ «УжНУ»;

Віктор Заборовський – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного права та процесу ДВНЗ «УжНУ»;

Тетяна Карабін – докторка юридичних наук, професорка, завідувачка кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права ДВНЗ «УжНУ»;

Василь Копча – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінально-правової політики ДВНЗ «УжНУ»;

Ельвіра Кормиш – президентка Ужгородського локального осередку Європейської асоціації студентів права України;

Ольга Котляр – кандидатка юридичних наук, доцентка, завідувачка кафедри міжнародного права ДВНЗ «УжНУ»;

Марія Менджул – докторка юридичних наук, професорка, професорка кафедри цивільного права та процесу ДВНЗ «УжНУ»;

Микола Палінчак – доктор політичних наук, професор, декан міжнародних економічних відносин ДВНЗ «УжНУ»;

Іван Переш – кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри теорії та історії держави і права ДВНЗ «УжНУ»;

Ігор Пирого – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного права та порівняльного правознавства ДВНЗ «УжНУ»;

Терезія Попович – кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри теорії та історії держави і права ДВНЗ «УжНУ»;

Вадим Рошканюк – кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри господарського права ДВНЗ «УжНУ»;

Антоніна Сабовчик – кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри цивільного права та процесу ДВНЗ «УжНУ»;

Михайло Савчин – доктор юридичних наук, професор, директор НДІ порівняльного публічного права та міжнародного права ДВНЗ «УжНУ»;

Микола Сийпюкі – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального права та правоохоронної діяльності ДВНЗ «УжНУ»;

Ярослав Ступник – кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри кримінального права та правоохоронної діяльності ДВНЗ «УжНУ»;

Павло Черевко – кандидат юридичних наук, професор, заступник декана юридичного факультету з навчальної роботи ДВНЗ «УжНУ»;

Роман Фрідманський – кандидат юридичних наук, професор, заступник декана юридичного факультету з навчальної роботи ДВНЗ «УжНУ»;

Ірина Хохлова – кандидатка юридичних наук, заступниця декана юридичного факультету з навчально-виховної роботи ДВНЗ «УжНУ».

3 18 **Закарпатські правові читання. Релокація в умовах екстраординарних правових режимів : матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції, м. Ужгород, 25–26 квітня 2025 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. – 548 с.**

ISBN 978-966-397-493-4

УДК 34:314.151"364"(062.552)

ISBN 978-966-397-493-4

©Ужгородський національний університет, 2025

© Українсько-польське наукове видавництво

«Liha-Pres», 2025

**ЗАКОНОПРОЕКТ № 9549 ВІД 01.08.2023 – РОЗУМНА ПРАВОВА
ОСНОВА РЕЛОКАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ ВПК
ЧИ ПРАВОВИЙ НІГІЛІЗМ?**

Володимир ЛОГОЙДА

*доктор філософії в галузі права,
викладач кафедри адміністративного, фінансового
та інформаційного права юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Війна або, висловлюючись термінами міжнародного права, міждержавний збройний конфлікт – час великих випробувань для людини, суспільства, держави; час втрат, поневірянь, збитків, вимушеного обмеження прав і свобод, позбавлення звичного способу життя. Ми всі чимось жертвуємо, часто свідомо і добровільно, навіть ініціативно, але не менш часто – примусово, всупереч нашим бажанням. Хтось підлягає мобілізації у Збройні Сили, у когось відбирають транспорт для потреб армії, чийсь будинок займають солдати для оборони і Ви розумієте, що по ньому стрілятиме ворог, можливо зруйнує. Зрештою, нам всім ввели військовий збір – хто ж любить зайві податки ? В мирний час будь-які ініціативи, що стосуються прав і свобод особи, можна і потрібно ретельно обговорювати, особа вправі не погоджуватися зі зміною свого становища. Але під час воєнного стану від швидкості прийняття рішень в буквальному сенсі може залежати життя багатьох людей і саме існування держави, тому часто держава змушена віддавати перевагу примусу, а не діалогу. В такому випадку роль права важко переоцінити – лише чітке слідування йому може бути гарантією такого досягнення суспільно значимої мети (перемоги у війні, забезпечення національної безпеки), яке не призведе до внутрішнього протесту у атакованому зовнішнім ворогом суспільстві, не знищить лояльність громадянина до своєї держави і не підірве безпеку внутрішню.

Країна-агресор атакувала, насамперед, північно-східну, східну і південну Україну, де був розташований значний промисловий потенціал, в тому числі підприємства ВПК, збереження яких для виживання держави є критичним. Відтак, нагальним завданням держави одразу стала релокація даних підприємств у безпечні тилові райони країни, з яких найкращим варіантом було Закарпаття. По-перше, воно найбільш віддалене від театру бойових дій, а в сукупності з гірською та лісистю місцевістю це створює більш безпечні умови для релокації (з точки зору маскування виробництва, наскільки це в принципі можливо),

а по-друге, воно знаходиться на кордоні з чотирма країнами ЄС, що дозволяє зручно налагодити логістику сировини, запчастин та обладнання від країн-союзників.

Однак, перенесення в Закарпаття з інших областей України виробництва разом з переїздом трудових колективів, які мають відповідний рівень технічної компетенції, потребують вирішення питання місць розміщення як самого виробництва, так і великої кількості людей. А вирішення цієї проблеми, не дивлячись на невелику щільність населення області (близько 97 чол. / км²)¹, є проблематичним, враховуючи відсутність великого обсягу вільних земельних ділянок для забудови через гірський ландшафт регіону і консервативність закарпатців у питаннях відчуження земельних ділянок і іншої нерухомості.

Необхідність швидкого розгортання виробництва зброї не дає можливості для тривалого проведення переговорних процедур з місцевими власниками нерухомості, результатом чого стало звернення держави і власників стратегічних підприємств до механізму примусового відчуження майна в умовах правового режиму воєнного стану. Правове регулювання такого відчуження передбачено діючим Законом України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» №4765-VI від 17.05.2012, зміни в який востаннє вносилися 22.05.2024.

Закон був достатньо збалансованим, однак 01.08.2023 до нього і до ряду інших нормативно-правових актів були запропоновані зміни законопроектом №9549, який вперше був прийнятий парламентом 21.08.2024, однак заветований Президентом України 25.10.2024² з висуненням ряду принципових зауважень.

Взагалі законопроект стосувався спрощення процедури примусового отримання операторами телекомунікацій речових прав на земельні ділянки приватної форми власності для розгортання мереж зв'язку нового покоління. Однак в процесі розгляду даного законопроекту в нього були внесені зміни, які стосувалися особливого порядку примусового відчуження земельних ділянок та інших об'єктів нерухомого майна в Ужгородському районі Закарпатської області для розміщення релокованих підприємств, що мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави та / або визнані критично важливими підприємствами ВПК. Специфікою законопроекту при його першому прийнятті стала законодавча заборона власникам земельних ділянок та інших об'єктів нерухомості оскаржувати в суді будь-які аспекти процедури примусового позбавлення їх права власності, що викликало справедливе обурення брутальним порушенням базових норм Конституції України.

¹ URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/people/zakarpatskaya/> (дані на 01.02.2022, які, звичайно, не відображають міграційні потоки, викликані воєнним станом – прим. авт.)

² URL: [blob:https://itd.rada.gov.ua/2c615ba2-fbe5-46ac-beaf-f32e968946fb](https://itd.rada.gov.ua/2c615ba2-fbe5-46ac-beaf-f32e968946fb)

Вдруге (з частковим врахуванням пропозицій Президента України) закон прийнятий 25.03.2025. Але навіть у доопрацьованій редакції, він вже викликав значний негативний резонанс як у професійному правничому середовищі, так і серед населення регіону. І справді, чи забезпечує законопроект дотримання балансу інтересів особи (наприклад, конвенційне право на мирне володіння майном, конституційний принцип рівності всіх перед законом) та суспільства (потреба у забезпеченні релокації підприємств ВПК) ? Спробуємо розібратися.

Наразі ще не зрозуміло, чи буде підписано закон Президентом, адже далеко не всі його пропозиції, висловлені при ветоуванні закону, було враховано парламентом. Зрештою, і остаточна редакція закону ще не опублікована, тому можемо робити лише попередні висновки по доопрацьованому комітетом Верховної Ради України з питань аграрної та земельної політики 14.03.2025 проекту³, який виносився на голосування в залі ВР України 25.03.2025.

1. Слід погодитися з Президентом України, який у своїх пропозиціях при ветоуванні першої версії закону вказав на порушення ст. 13 Конституції України в результаті встановлення різних умов примусового відчуження майна під час воєнного стану, залежно від ознаки адміністративно-територіальної одиниці (Ужгородський район Закарпаття чи інші райони держави). Наприклад, в питаннях вартості майна, яка підлягає компенсації (3-кратна для Ужгородського району і 1-кратна для інших; неможливість повернення майна після завершення воєнного стану тощо). В цьому контексті глава держави вказав і на порушення ст. 132 Конституції, яка відносить до засад адміністративно-територіального устрою досягнення збалансованості соціально-економічного розвитку регіонів.

2. Президент зауважив, з цим також слід погодитися, і надмірну дискрецію Кабінету Міністрів України та Закарпатської обласної державної адміністрації в питаннях визначення переліку суб'єктів релокації, на користь яких може відбуватися примусове відчуження нерухомості, а також критеріїв визначення об'єктів нерухомості, які підлягають відчуженню. Це потенційно є джерелом генерування корупційних ризиків і іде всупереч принципу юридичної визначеності, який пропагується Римською конвенцією 1950 р. Це абсолютно пряма дорога для неприхованого рейдерства, протидіяти якому в рамках правового поля буде дуже складно, якщо взагалі можливо.

3. Повністю можна підтримати Президента і в питанні незгоди з пропозицією законодавця примусово відчужувати всю земельну ділянку (без поділу), навіть якщо для релокованого підприємства потрібна лише її частина. В цьому аспекті порушення принципу рівноваги (справедливого балансу) між інтересами суспільства і особи є, мабуть, найбільш яскравим.

³ URL: [blob:https://itd.rada.gov.ua/0507e1c1-7d0e-4883-a245-655a158266d6](https://itd.rada.gov.ua/0507e1c1-7d0e-4883-a245-655a158266d6)

У доопрацьованій версії закону право на судове оскарження вже дозволяється, однак заборонено вживати заходи забезпечення позову (очевидно, для уникнення судового блокування процедури позбавлення особи речових прав на нерухомість). Але, наприклад, якщо оскаржити вартість земельної ділянки, що відчужується, а також збитки суб'єктам речових прав на землю (іпотекодавцям, сервітуаріям, орендарям) можна, то таке ж право особи на суд щодо об'єктів нерухомого майна, відмінного від земельної ділянки, вже не передбачається.

Є і інші недоречності. Так, у разі примусового відчуження передбачається автоматичне примусове припинення речових прав, відмінних від права власності (іпотека, оренда, сервітут). Однак якщо вирішити питання з іпотекодержателем і орендарем цілком можна шляхом відшкодування збитків і закон це дозволяє, то що робити сервітуарію, який, наприклад, буде позбавлений проходу на свою ділянку чи прокладення комунікацій через примусове відчуження суміжної (обслуговуючої) ділянки? Відшкодування збитків тут не буде на 100% раціональним вирішенням проблеми мирного володіння майном сервітуарієм.

Згідно законопроекту особливий режим діятиме протягом воєнного стану та 2 років після його припинення чи скасування, але не пізніше 01.01.2027 (таке положення передбачено змінами до ст. 15 «Прикінцеві положення» Закону України №4765-VI від 17.05.2012). При цьому в пропонованій законопроекті ст. 14¹ Закону зазначається, що особлива процедура примусового відчуження нерухомості в Ужгородському районі передбачена лише для періоду дії воєнного стану, тобто дія закону в часі вже викличе гострі суперечки в суді, якщо воєнний стан буде припинено чи скасовано, а примусове відчуження триватиме.

Викликає нерозуміння і можливість ініціатора примусового відчуження (релокованого підприємства, а не Кабміну чи Закарпатської ОДА / ОВА) бути замовником експертної оцінки нерухомого майна, що підлягає примусовому відчуженню – тут бачимо явний конфлікт інтересів у зацікавленої особи.

Не врегульовано достатньо питання, чи потрібно сплачувати ПДВ з примусового відчуженого майна? Адже пільги державою встановлені лише при примусовому відчуженні нерухомого майна на користь ЗСУ та інших силових структур, а не на користь підприємств ВПК. Якщо потрібно, то за чий рахунок такі нарахування і сплата будуть відбуватися – закон, на жаль, не конкретизує.

На момент проведення Закарпатських Правових Читань 25-26.04.2025, можливо, доля законопроекту №9549 буде вже визначена – сподіваємося, він не стане Законом України. Але якщо стане, даний закон породить великі корупційні ризики та загрозу рейдерства, суттєво підірве інвестиційний імідж України і прогнозовано викличе гострі юридичні суперечки в процесі його реалізації.

МАТЕРІАЛИ
XVII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

«ЗАКАРПАТСЬКІ ПРАВОВІ ЧИТАННЯ.
РЕЛОКАЦІЯ В УМОВАХ
ЕКСТРАОРДИНАРНИХ ПРАВОВИХ
РЕЖИМІВ»

25–26 квітня 2025 року

Підписано до друку 18.04.2025. Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 31,85. Наклад 100. Замовлення № 0425-043.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Українсько-польське наукове видавництво «Liha-Pres»
79000, м. Львів, вул. Технічна, 1
87-100, м. Торунь, вул. Лубічка, 44
Телефон: +38 (050) 658 08 23
E-mail: editor@liha-pres.eu
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6423 від 04.10.2018 р.